

A.A.Nakorčevskij, A.V.Smirnov

Dialóg budhistu a súfija o tom, čo je Istina

V jednej východnej krajine, v nevelkom starobyľom meste, ktoré bolo známe dobrými mravmi svojich obyvateľov, sa stretli dvaja pútnici. Jeden z nich, oblečený v šafránovej tóge, bol prívržencom učenia Budhu; a druhý, v hrubej vrecovine, patril k veľkému bratstvu súfijov. Toto stretnutie nebolo prvým; kedy a ako sa zoznámili, nám nie je známe, nevieme ani presne, kedy prebehol nami opisovaný rozhovor — možno, celkom nedávno, a možno, pred mnohými storočiami. Avšak vieme, že obaja boli v zrelom veku, stretli a zažili mnohé na zemských a duchovných cestách.

Pozdraviac sa navzájom, pohodlne sa usadili v tieni stromov večne zeleného sadu, a začala plynúť pokojná debata...

Súfí. Zdravím ťa, brat môj; však mi dovoľíš ťa tak nazývať, hoci sme sa spoznali len nedávno?

Budhista. Pravdaže, aj ja cítim, že si mi naozaj priateľ a brat, nehľadiac na rozdiely medzi nami. Hoci odo dňa nášho prvého stretnutia neprešlo veľa času, mnohé som zväžil, a zdá sa mi, že v rozhovore s tebou sa poodkrývajú nepoznané hrany múdrosti, ktoré boli predtým predou mnou skryté. A niet divu — veď my obaja, ty aj ja, usilujeme sa o to isté, hoc aj ideme odlišnými cestami, nie je tak?

Súfí. Plne s tebou súhlasím; v každom prípade, aj mne sa tak vidí, a tiež dúfam, že načerpám mnoho užitočného z našej debaty.

Budhista. No, už dlho sa snažiac o svoj vytúžený cieľ, ani ty, ani ja sme ho ešte nedosiahli? Ja, v každom prípade, som ešte nedospel do konca cesty.

Súfí. To isté by som aj ja mohol povedať o sebe.

Budhista. Čo myslíš, nemali by sme našu debatu začať od konca, t.j. od nášho cieľa: veď ten máme očividne rovnaký? Viem, ľudia si myslia, že vždy treba začínať od začiatku; vo svojej svojej naivite sú presvedčení, akoby, postaviac vedľa seba dve rovnaké slová, už niečo povedali, zatiaľ čo v podstate ešte ani neotvorili ústa. No my sa im nebudeme prispôsobovať, tým skôr, že aj ty, zdá sa mi, neprikladáš veľký význam ich názorom?

Súfí. Ľudia často bývajú aj emotívni, aj naivní, aj žalostne bezmocní vo svojich pokusoch povedať niečo, v skutočnosti, nič nehovoriac; splietajú nekonečné čipky slov, obalujú nimi, ako pavučinou, ten jediný zmysel, ktorý by aj chceli vyjadriť. Mysliac si, že ho môžu lapiť do pasce úvah, no ešte hlbšie ho tak skrývajú aj pred sebou, aj pred druhými. A nakoniec, keď zakončili svoju reč alebo napísali posledné slovo svojho traktátu, zmysel povedaného je od nich ešte ďalej ako na začiatku: vtedy ho aspoň trochu cítili, hoc len slabé svetlo, no predsa len blúdil v kútoch ich duše. A teraz sa bezprostredná jasnosť videnia stala matnou a nezreteľnou, ako nápis na zošúchanej minci, od dlhého putovania medzi ľuďmi. Veď v tom príklade ktorý si uviedol ty, koľkí chápu, že koniec sa nie vždy líši od začiatku, ba čo viac, istinný začiatok je zároveň koncom? Veď nie náhodou sa vraví, že „začiatky i konce všetkého

sú v Bohu“. Tak si aj my dvaja dajme pozor, aby sme neupadli do tejto chyby, tak rozšírenej medzi ľuďmi, a začneme z istinného začiatku — z konca.

Budhista. Povedal so, že začiatky a konce všetkého sú v Bohu, a súhlasil si so mnou, že treba začať z konca. Čo myslíš, nemali by sme začať rozhovorom o tom, čo ty nazývaš Bohom?

Súfí. Presne to si myslím.

Budhista. A my ho budeme nazývať začiatkom i koncom našich úvah, dobre?

Súfí. Aj v tom s tebou súhlasím.

Budhista. A jeho máme na mysli, keď hovoríme, že sa usilujeme o jeden a ten istý cieľ?

Súfí. Táto tvoja poznámka si žiada spresnenie, no zatiaľ ho odložím a súhlasím s tebou.

Budhista. Dúfam, že nás nepopletie rozdielne znenie slov, veď to, čo ty nazývaš Bohom, my voláme ináč.

Súfí. Nie, netráp sa, toto som vôbec nemal na mysli. Ale máš pravdu, hoci pre nás rozdielne slová skutočne nemajú význam, keďže obaja vieme o čom je reč, no predsa bolo by vhodné nájsť nejaké spoločné pomenovanie, ktoré by vyhovovalo aj tebe, aj mne, a možno, ešte niekoho ďalšieho koho nepoznáme, ale kto by bol odhodlaný pridať sa k nám v našom hľadaní. A je to dôležité preto, lebo od samého začiatku treba vedieť, že rozprávame o istinnom Bohu, nechávajúc bokom jalové predstavy ľudí mysliacich si, že o Ňom vedia, kým v skutočnosti to čo vedia, sú len ich vlastné predsudky.

Budhista. Svojho zatemneného vedomia...

Súfí. Čo si povedal?

Budhista. Ach nie, prepáč, len som sa zamyslel... Prepáč mi, pokračuj.

Súfí. Takže, čo myslíš, nebude lepšie, ak začneme hovoriť „Istinný Boh“?

Budhista. Nedbám, nenamietam. Ale aha čo som vymyslel: a čo keby sme vpravili „Istina“? Veď toto slove je aj kratšie, aj pochopiteľnejšie, aj presnejšie vyjadří podstatu našich predstáv.

Súfí. Je dokonca lepšie, než si myslíš! Veď „Istina“ je jedno z nespočetných mien Boha, ktorým Ho my, súfíjovia, radi nazývame. Priznám sa, som rád, že si to navrhol tu sám, a teraz vidíš, ako sa zhoduje s mojím prianím.

Budhista. No čo už, výborne. Takže, budeme sa baviť o Istine, a ak budeme dostatočne úspešní a jasnozriví, zakončíme rozhovor tam, kde sme ho aj začali, znova sa k nej vrátiac.

Súfí. Nech nám pomáha Boh!

Budhista. Čiže Istina?

Súfí. Ved' áno, ak ti vyhovuje sa tak vyjadrovať. Ale povedz mi, čo ty chápeš pod Istinou? Priznám sa ti, horím netrpezlivosťou počuť odpoveď: ved' nič nie je natoľko dôležitým, ako zhoda v otázke o prvopočiatku, tým skôr, že náš prvopočiatok, ako sme zväžili, sa neodlišuje od konca. A čo ak, myslím na to s chvením, sa rozídeme v samotnom začiatku, teda aj v konci, a tým pádom, vo všetkom?

Budhista. Dúfam, že moja odpoveď rozoženie tvoje pochybnosti. Priznávam, tvoja otázka ma zo začiatku priviedla do rozpakov, lebo tak som sa už zžil s žijúcim vo mne cítením Istiny, že, vždy ju vnímajúc ako istinno-skutočné, absolútne, pred ktorým „slová zostávajú stát“, som neprikladal veľký význam slovným definíciám, ktoré Istiny vyjadriť nedokážu. No kým si hovoril, spomenul som si, ako mi raz vraveli, že v jednej zo vzdialených krajín bud' bol, alebo je mudrc, ktorého slová znejú takto: Istina, to je všejednotná existencia (всеединое сущее*). Pod'me sa pozrieť, či nám tento výrok neposlúži? Možno sa zhodneme s týmto veľkým mužom?

Súfí. Nevidím, čo by som mohol namietnuť. Istina existuje, to je pre mňa nespochybniteľné; a čo skôr, než Istina, môže disponovať bytím? Takže, súhlasím, že Istina je existencia.

Budhista. Tiež som ochotný prijať tento výrok ako najlepší z tých, ktoré mohol splodiť rozum, mysliaci podľa zákona príčin a následkov. Opierajúc sa naň, poviem, že existuje len Istina, a niet ničoho okrem nej.

Súfí. Nuž čo, ak voči tomu nenamietaš, tak ďalej, si myslím, to pôjde jednoduchšie. Ved' len sotva budeš namietat', že Istina je všetko?

Budhista. Nakol'ko ničoho okrem Istiny niet, potom ona je skutočne všetko, ak, pravdaže, „všetko“ budeme chápať ako jediný celok.

Súfí. Nedbám... Takže, Istina existuje, Istina je všetko. Istina je jediný celok.

Budhista. Ták, výborne! Teraz vidíš, ako sme mali pravdu, keď sme vraveli, že Istina je začiatok i koniec: ak sa začiatok i koniec zhodujú, tak sa zhoduje i všetko, čo je medzi nimi, takže, Istina obopína všetko, a toto všetko je jediný celok.

Súfí. Predsa len mi povedz, v akom zmysle existuje Istina: existuje vždy, alebo len niekedy bola, alebo len bude?

Budhista. Zdá sa mi, že žartuješ.

Súfí. Nie, som celkom vážny, o to viac, že som počul rôzne názory ohľadom tohto, vrátane aj od ľudí veľmi vážených.

Budhista. Ak na tom trváš, tak dobre. Istina existuje, a iba takto sa možno o nej vyjadriť. Žiaden čas s ňou nemá nič spoločné: vari možno predpokladať, že Istina nebola, a potom zrazu vznikla? Ak áno, potom mi povedz, kto alebo čo ju mohlo vytvoriť? Ešte absurdnejší je predpoklad, že zrazu zmizla — vari môžeme spolu niečo také nazvať Istinou?

Súfí. Isteže, máš pravdu, no povedz, ako je to podľa teba, ak sa niekto začlení k Istine a splýva s ňou, pridáva jej tak niečo? ...a ak od nej odpadne, znižuje sa ona?

Budhista. Pravdaže nie, nevidím spôsob, ako by bolo možné zväčšiť alebo zmenšiť Absolútnu Istinu, veď ona predstavuje všetko.

Súfí. Skutočne, takýto predpoklad by protirečil samému sebe. Možno si myslíš, že kladiem príliš veľa otázok, no mne sa zdá, že si nutne potrebujeme vyjasniť tieto veci.

Budhista. Tie otázky vôbec nie sú zbytočné. Pokračuj.

Súfí. Takže, Istina existuje, je jediným celkom, obsahuje v sebe všetko, čo znamená, nenarastá ani sa nezmenšuje. Neznamená to, že je v tomto zmysle nemenná?

Budhista. Presne tak. O zmenách v Istine sa nedá hovoriť. Ani celkovo sa nedá, zrejme, povedať o Istine viac, než sme povedali.

Súfí. Čo máš na mysli?

Budhista. Chcem povedať, že slovami je Istina nevyjadriteľná, a ty, zdá sa, si mal na mysli to isté, keď si hovoril o pokusoch ľudí — uloviť zmysel do pasce úvah — predurčených na neúspech

Súfí. Áno, veď slová sú vždy jednosmerné, a tie frázy, ktoré z nich skladajú ľudia, sú tiež jednosmerné. Logika, ktorá hýbe ich umom, ich núti ísť po priamej línii, a priamka nikdy nemôže nič obopnúť. Len kruhový pohyb je dokonalý; len pohybujúci sa po kruhu môžeš obísť všetko, čo si želáš, a obopnúť všetky otázky.

Budhista. Kam však takto prídeš?

Súfí. Prídeš tam, kde si aj začal, a uvidíš, že ten kruh, ktorý si spravil, je zhodný s bodom, z ktorého si vyšiel a do ktorého si sa vrátil, pretože všetko je Istina.

Budhista. Zdá sa mi, že ťa prestávam chápať. Podľa teba sa ukazuje, že Istinu aj možno aj nemožno opísať slovami, že na ňu možno aj nemožno použiť logiku.

Súfí. Áno, presne tak. Ty sa pridržáš iného názoru?

Budhista. Ja si myslím, že samotnú Istinu nemožno vyjadriť slovami. Všetko, čo môžeme o Istine povedať, nás len privedie k jej prahu, k tej čiare, za ktorou je mlčanie a prázdno. Slovo, to je cesta, ktorá nás vedie k bráne Istiny, no, aby bolo možné do nich vstúpiť, treba túto cestu opustiť.

Súfí. Vyjadruješ sa krásne. Nemohol by si to vysvetliť ešte nejako ináč?

Budhista. Ako si želáš. Myslím si, že slová sa hodia len k tomu, aby vysvetlili, že Istina existuje, že nemôže neexistovať, akou byť musí a akou byť nemôže.

Súfí. A vari tým samotným aj neobjasňuješ Istinu?

Budhista. Vôbec nie. Iste súhlasíš, že existuje rozdiel medzi opisom toho, akou má byť Istina, a tým, čo je Istina v skutočnosti. Môžem ti povedať, že človek má dve ruky, dve nohy, hlavu atď., no to ešte neznamená, že z toho čo som povedal, si ty pochopil — čo je to človek.

Navyše, Istinu principiálne nemožno vyjadriť slovami: každé slovo je jedno, no nevyjadruje všetko, a všetky slová vyjadrujú všetko, ale nie sú jedno¹. Slová i rozum, ktorý ich plodí, sú vo svojej podstate predurčené k tomu, aby chápali a vysvetľovali tento svet mnohorakosti jednotlivého. Slovami vo svete hovoríme o tom, čo nazývame svetom. A ako môžem človeku „tohto sveta“, ktorý neuvidel všejednotnú Istinu, povedať čokoľvek o nej ináč, než slovami? Slovami ho môžem nasmerovať k Istine, povedať že *existuje*, no to neznamená, že by som povedal čo Ona vlastne je. Keď ho s pomocou slov privediem k prahu Istiny, obaja sa vzdáme slov, pretože sa stanú nepotrebnými a nevhodnými... Slová členia Jednotné, Jednotné v slovách nemôže byť Jednotným, a preto Istina v slovách už nie je Istinou, veď Istina je jednotná. No Istina, ako sme už hovorili, je „všetko“. T.j. aj to, čomu hovoríme „tento svet“, je Istinou. Nesprávne vnímanie Istinného privádza k nepravdivým myšlienkam o existencii „tohto sveta“. „Tento svet“ a Istina sú jedno a to isté, preto plným právom môžeme hovoriť, že „tento svet“ existuje i že ho niet. To isté môžeme povedať o Istine, veď žiadna ďalšia Istina, Istina odlišná od sveta, niet. Vidíš, že slová, ktoré používame, nám bránia pochopiť, čo je to Istina. Používajúc slová, môžeme s rovnakou mierou hodnovernosti povedať, že Istina existuje i že jej niet. Dostali sme sa bližšie k Istine? Nepochybne, ak sme pochopili, že Istinu vyjadriť slovami nemožno.

Súfí. Zdá sa mi, že tu sa v niečom rozchádzame, hoci zatiaľ ešte neviem jasne povedať, v čom konkrétne. Preto ťa prosím, pokračuj a vysvetli mi: ako možno prekročiť prah Istiny? Čo nám zostane, keď už slová nie sú vhodné a nedokážu nič vyjadriť?

Budhista. Existujú špeciálne praktiky, ktoré človeku umožňujú nájsť Istinu, stať sa Istinným, alebo ako hovoríme my, budhou. Niektorí naši mudrci sa domnievali, že človek sa môže sám stať Istinným, spoliehajúc sa na vlastné úsilie; druhí sa zase domnievali, že takéto človeku nie je dané a pre nájsť Istiny je nutné úsilie všetkých ľudí alebo všemohúceho Budhu, t.j. úsilie druhého alebo druhých. No v každom prípade vstúpiť do paláca Istiny môžeš, stačí urobiť len krok, a nikto iný za teba tento krok urobiť nemôže. Inými slovami, je potrebné úsilie.

Súfí. Všetko, čo si rozpovedal, bolo pre mňa zaujímavé si vypočuť. A chcel by som sa ťa spýtať ešte čosi: ak vy hovoríte o nutnosti úsilia, znamená to, že ho pokladáte za možné?

Budhista. Pravdaže.

Súfí. Táto otázka, je podľa môjho názoru, jedna zo samých najťažších u tých, ktorí sa usilujú o Istinu. Veď aby som sa o ňu usiloval, musím byť presvedčený, že ju môžem dosiahnuť, inak všetky moje úsilia budú márne, a neoplatilo by sa mi ani začínať svoju cestu. Čo ale znamená, že môže dosiahnuť Istinu? Znamená to, že ju môžem dosiahnuť sám, svojím vlastným úsilím? Hoci mnohým by sa žiadalo uvažovať práve takto, mne sa vidí, že kladne na túto otázku odpovedať nemožno. Ak pristanem na to, že ja sám (ktorý som ešte nedosiahol Istinu) ju môžem vlastným úsilím dosiahnuť, tak tým samotným priznávam, že toto úsilie náleží mne, a nie Istine. Tým pádom, vojdem do protirečenia s vlastným chápaním Istiny, ako všeobjímajúcej a všetko-zahŕňajúcej. Ak je Istina jednotou všetkého, tak táto jednota v sebe zahŕňa aj toto moje úsilie, čo znamená, že s plným právom môžem o ňom hovoriť, že patrí aj mne, aj Istine. Práve preto my vravíme, že sloboda vôle aj existuje, aj nie — sú to len dve strany jednej mince, alebo ak chceš, dve tváre Istiny, vždy v nej prítomné.

¹ „каждое слово едино, но не всё, а все слова — это все, но они не единое“.

Budhista. Chceš povedať, že Istina tento krok robí akoby za teba?

Súfí. Možno sa vyjadriť aj tak, ale nie v priamom zmysle, pochopiteľne. Aby som bol celkom presným, poviem to tak: Istinou je predurčené, či završí moje slobodné úsilie úspechom alebo nie; úspech sa daruje samotnou Istinou, ako aj všetko v tomto svete i ako sám tento svet, v Istine zakorenený a od Istiny neoddeliteľný. Bolo by smiešne si myslieť, že človek stojaci za prahom Istiny by bol niekedy schopný tento prah prekročiť. Nie, ak sa nenachádzam už v Istine, tak Istina pre mňa nie je za prahom, ale za neprekonateľnou stenou, a túto stenu nikdy nezdolám.

Budhista. Presne tak. Človek musí pochopiť, že on je Istina — ved', okrem Istiny, ničoho niet. Už sme sa zhodli, že Istina je všetko, a keď už je to raz tak, potom všetko (ako celok*) je Istina. Čo znamená nájsť Istinu? Ja si myslím, že nie je čo nachádzať nie je kam ísť, nakoľko všetko je Istina vo všejednote. Musíš si to uvedomiť, realizovať Istinu v sebe, odmietnuť iluzórnu predstavu o existencii vlastného „ja“ alebo, inými slovami, toho, čo nazývajú individuálnou dušou, atmanom, ako hovorili naši indickí prvoučitelia. Práve v ilúzii existencie individuálneho „ja“ je zakorenená zatemnenosť ľudského, práve z neho začína členenie principiálneho Jediného na „ja“ a „ne-ja“, na „moje“ a „nie-moje“, tu pramení celá iluzórna mnohorakosť toho, čo my nazývame svetom. Vedomie (ktoré rozčleňuje Jediné, a preto plodí slová na opísanie ľživej mnohorakosti) sa takto odmietnutím „ja“ akoby vracia do lona Istiny, hoci ho nikdy neopustilo. Spomeň si na úslovie cudzokrajného mudrca: „Rozum tohto sveta je pred Bohom bláznovstvom“. A čo sa týka vlastných úsílí alebo úsílí druhého, tie sa nevzťahujú k nájdaniu samotnej Istiny, ale iba sprevádzajú na ceste k nej.

Súfí. K tomu sa vrátíme neskôr, pretože sme sa odklonili od otázky, ktorú sme skúmali. Povedal si, že Istinu nemožno vyjadriť slovami; mám ťa chápať doslovne?

Budhista. Absolútne doslovne.

Súfí. Inými slovami, ty nedokážeš povedať o Istine absolútne nič?

Budhista. Presne tak.

Súfí. Nechcem ťa chytať za slovo, ale, podľa mňa, si protirečíš: ved' predchvíľou si hovoril, že Istina — to je všejednota.

Budhista. Ty v tom vidíš protirečenie? Tým, že som povedal „Istina je všetko“, som v podstate nepovedal nič, vo všeobecnom zmysle, samozrejme. Ved' v každom vyjadrení vlastne vysvetľuješ „niečo“ pomocou druhého „niečo“, ktoré sa od toho prvého líši. Takto sa možno vyjadrovať len o svete, v ktorom sa veci vidia byť rozčlenenými. Tým že som povedal, že „Istina je všetko“, som ju objasnil nie cez niečo druhé, ale cez ňu samu, pretože všetko (vcelku*) je Istina. Ak chceš, môžem to povedať ináč: Istina je nič.

Súfí. Ako, chceš azda povedať, že všetko a nič je jedno a to isté?

Budhista. Presne. Istina je všetko, a Istina je nič, pretože všetko je zároveň nič.

Súfí. Priznávam, že prvýkrát počujem takéto zarážajúce veci.

Budhista. Mne sa zase zdajú očividnými sami osebe. No napríklad: vezmi si biely list papiera, namoč štetec do čiernej tuše a napíš naň všetko, čo dokážeš povedať, napríklad, o svete. Píš iba na tento list, a skoro zistíš, že celý list sa pokryl vzormi tvojich písmen. Píš ďalej a uvidíš, že nutne príde chvíľa, keď sa celý list stane čiernym, bez jediného svetlého miesta. Dajme tomu, že si na tento list napísal všetko, ale dokážeš prečítať aspoň riadok? Tento čierny list je aj všetko, a je zároveň aj nič. Ak chceš, môžeš si teraz vziať biely tuš a začať písať odznovu, kým sa tento list nestane znovu úplne bielym... No vidím, že si trochu v rozpakoch, preto zatiaľ nechám aj túto tému, a teraz, vráťme k tvojej otázke o úsilí človeka, usilujúceho sa nájsť Istinu. Ty si myslíš, že úspech takéhoto úsilia je predurčený samotnou Istinou. Nepochybné je to tak, no otázka je v tom, ako skoro sa to udeje. A tu sa názory našich mudrcov rozchádzajú. Veď my sa domnievame, že „svet“ ovláda zákon karmy.

Súfi. Čo je to za zákon?

Budhista. Tento zákon hovorí, že tvoj osud v každom narodení závisí od toho, aké skutky si vykonal v predchádzajúcich životoch. Je to jediný zákon, ktorý ovláda „svet“...

Súfi. Prepáč že ťa prerušujem, no zazdalo sa mi, že som zle počul. Ty si povedal, že človek žije niekoľko ráz?

Budhista. Nie len človek, ale aj všetky veci. Všetko mení svoju podobu: možno sa znova narodiť v podobe zvieratá, alebo naopak, nejakého božstva. Všetko závisí od počestnosti tvojho predchádzajúceho života. Ak sa rodiš na vyššej úrovni bytia „tohto sveta“, to znamená, clona zatmenenosti sa stala tenšou a pre teba je ľahšie nájsť Istinu, alebo „dosiahnuť nirvánu“, ako zvykneme vravieť. Pritom niektorí učitelia sa domnievajú (medzi nimi väčšinu tvoria prívrženci „starej múdrosti“ — théravády), že na dosiahnutie osvietenia je potrebných veľa životov, a v každom z nich musíš zlepšovať svoju karmu a tým samým sa približovať k Istine. Druhí sa zase domnievajú, že človek môže nájsť spásu v priebehu jedného života. Takíto sa radia, zvyčajne, k prívržencom „veľkého voza“ — Mahájány. Niektorí čínski mudrci radiaci sa k tomuto smeru, ktorí prijali Zákon Budhu, vôbec tvrdili, že Istinu možno nájsť okamžite, veď všetko bolo, je i bude Istina, okrem ktorej ničoho niet.

Súfi. Čím dlhšie trvá naša debata, tým viac sa mi zdá, akoby som letel zo strmej hory, a podo mnou sa otvárala priepasť nepochopenia, ktorá nás rozdeľuje... Spočiatku sa zdalo, že sme obaja vo všetkom v zhode. Tak tomu bolo, kým sme hovorili o Istine všeobecne, ale bolo treba sa ponoriť o čosi hlbšie do jednotlivých otázok, a ako sa ukázalo, ty myslíš jedno, a ja celkom iné. Rovnako aj tu: ako možno popierať smrť, keďže je to nezvratný fakt? Ďalej, tam je oveľa dôležitejšia príčina: vari nie je jasné, že po smrti sa duša človeka spája s Bohom, t.j. navracia sa do Istiny? Isteže, smrť neexistuje, ale práve v tomto zmysle: život po smrti je istinný život, život v Istine, zatiaľ čo život vo svete je pre väčšinu ľudí sen, v ktorom je Istina pred nimi skrytá hustým závesom.

Budhista. Prepáč, ale podľa teba stačí len zomrieť aby si našiel Istinu?

Súfi. Áno, po smrti všetci ľudia prebývajú v Istine, rovnako tí volaní svätcami, rovnako aj tí, ktorých volajú hriešnikmi.

Budhista. Potom nerozumiem, aké problémy stoja pred tebou na ceste k Istine! Tvoja cesta by mala byť neobyčajne ľahkou, hoci nepoviem, že príjemnou — aby si našiel Istinu, stačí ti

len nájsť smrť. Musím sa priznať, že to si mysleli aj niektorí zblúdili ctitelia Budhu. No keďže sa všetci držíte takéhoto uhlu pohľadu, to vari vaše bratstvá združujú hľadačov smrti?

Súfi. Ó nie, nepochopil som ma celkom správne. Samozrejme že nehovorím o vedomom hľadaní smrti. Vziasť život sebe alebo druhej bytosti je veľký hriech, pretože naše životy potrebuje Istina rovnako, ako my potrebujeme ju.

Budhista. Aj tak, hoci celkom dobre nerozumiem, ako môže Istina potrebovať naše životy. No tak či tak, podľa teba to vychádza tak, že stačí sa len dočkať smrti, aby som našiel Istinu bez akéhokoľvek úsilia a okamžite.

Súfi. Približne tak; preto hovoríme, že Boh je milostivý: „Jeho milosť zahŕňa všetky veci“. Všetko živé, a všetko je pod Jeho dlaňou, a všetko bude žiť v Ňom, v Istine.

Budhista. No ak je to tak, aký toto malo zmysel? A načo — prepáč mi, ak bude táto otázka trúfalá — načo je vôbec potrebné tvoje učenie? Ved' ono v lepšom prípade ľuďom poodkrýva to, čo naplno zažívajú o čosi neskôr. Má zmysel sa náhlit'?

Súfi. Stáva sa, že niekedy je lepšie mlčať, než odpovedať; tak aj teraz. Ja ťa o tom nedokážem presvedčiť; viem len toľko, že existujú ľudia, ktorým sa Istina plne odhalila ešte počas života, a oni o tom rozpovedali druhým.

Budhista. Asi máš pravdu: čoraz menej sa chápeme navzájom...

Súfi. No tak to ešte skúsme, naše pochybnosti sa náhle rozvejú, a ukáže sa, že nie sme si navzájom tak vzdialení. Keď som ťa tak netaktne prerušil, ty si hovoril o zákone karmy, ktorým je určené, či človek dosiahne Istiny.

Budhista. Tu by som, opierajúc sa, ako aj pri ostatných tvrdeniach o učenie školy „strednej cesty“ — madhjárika, skôr povedal, že zákon karmy určuje, kedy človek dosiahne Istiny. Je to jediný zákon, ktorý vládne „svetu“ alebo, presnejšie, určuje zatemnenosť nášho vedomia: iných zákonov vo svete niet.

Súfi. Isteže niet, pretože všetko je určované Istinou, a to znamená, že aj všetky zákony treba hľadať v nej. Istotne, aj ten zákon karmy, o ktorom hovoríš, tiež náleží Istine.

Budhista. Na túto otázku ťažko odvetiť jednoznačne. Ak si vezmeme, že nič okrem Istiny nie je, potom, nepochybne, aj tento zákon, dokonca aj samotná zatemnenosť patria Istine. No tento zákon vládne „svetu“, našej zatemnenosti, a preto s Istinou nemá nič. V Istine niet toho, k čomu by ho bolo možné použiť, ved' Istina je prázdna.

Súfi. Ako to? Takže, „všetko“ — to je, podľa teba, nielenže nič, ale ešte aj prázdnota?

Budhista. Áno, v rovnakom zmysle, ako aj nič. Ona je prázdna, lebo v nej niet ničoho, čo by bolo v „tomto svete“. Alebo ešte takto: je to prázdnota nášho vyjadrovania sa o Istine, nemožnosť ju vyjadriť slovom: ľubovoľný výrok o nej je pravdivý len vtedy, keď je prázdny, a to znamená, Istina pre nás žijúcich vo „svete“ sa vníma ako prázdnota.

Súfi. Dovoľ mi, aby som sa čosi spýtal: vari nikto z vás neporozumel Istine?

Budhista. Porozumeli, a veľmi mnohí.

Súfí. A vracali sa do sveta?

Budhista. Ako sa možno odniekiaľ vrátiť, ak si nikam neodíšiel?

Súfí. A čo, oni tiež vraveli, že Istina je prázdnota?

Budhista. Pravdaže, ja ti odovzdvám práve ich slová, nič som si od seba nedomyslel. Istina, ak chceš, je prázdnota v tom zmysle, že ju nemožno vyjadriť slovami. Nie je ničím z toho, čo vidíme v „tomto svete“, lebo ona je všetkým, čo v ňom existuje, v nerozčlenenej jednote.

Súfí. Potom sa mi vidí, že rozprávame o rôznych Istínach, ale vari také môže byť? Nikto nevravel že Istín je niekoľko! Ved' naši mudrci ju opisovali ako nevyčerpatel'né bohatstvo všetkého, na čo si možno len pomyslieť alebo predstaviť, čo len môže existovať. Ja som vždy cítil Istinu práve takouto, a preto ma tak zarazili tvoje slová o prázdnej Istine.

Budhista. A pritom je to práve tak. Nedá sa vyjadriť, čo je to nirvána: všetci, ktorí boli v tomto stave, v ktorom sa odhaľuje Istina, neutrúsili o nej ani slovka, lebo ona je, prepáč že sa tak často opakujem, principiálne neopísateľná, nevyjadriteľná slovami. „Vyslovená myšlienka je lož“ — povedal básnik. My by sme povedali, že vyslovený popis prebývania v Istine, ľubovoľný opis Istiny je lož. Je to to isté, ako sa pokúšať vysvetliť hluchému od narodenia, čo je to muzika, a slepému — čo je to farba. Môžeme vymyslieť stovky spôsobov vysvetlení týchto vecí takým ľuďom, ale nevidiaci a nepočujúci nikdy nepochopia čo to je (v plnohodnotnej kvalite*), a vidiacemu a počujúcemu to nemá zmysel vysvetľovať. Teraz si predstav, že všetkých ľudí zasiahla choroba, ktorú my nazývame „zatemnenosť“, ktorá bráni vnímaniu Istiny. Možno povedať, že „zatemnené“ vedomie človeka hľadá na Istinu, a vidí „tento svet“, podobne ako keď hluchý počúva muziku, a počuje ticho. Musíme sa zbaviť tejto „zatemnenosti“, vyliečiť ju. Otázka je len v tom, ako možno liečiť. A to, že v princípe to možné je, pochybnosti nevzbudzuje, pretože každý z nás má v sebe „prírodnosť budhu“, ktorá tvorí istinnú podstatu človeka i celého „sveta“, a to aj je Istina. Poviem to ešte takto: všetci ľudia majú schopnosť vidieť a počuť, len pod vplyvom nepriaznivých podmienok strácajú tieto vlastnosti. A ak je choroba ťažká, tak je potrebný skúsený lekár — ten čo ti pomáha sa vyliečiť. Ak choroba nie je príliš zanedbaná alebo nie príliš silná, tak po odskúšaní mnohých medikamentov, ju dokážeš vyliečiť sám. No v ktoromkoľvek prípade sa liečiš sám, a nikto druhý to za teba spraviť nemôže. A tak, naši mudrci sa rozchádzajú v názore na závažnosť tejto choroby. Myslia si, že človek sa môže vyliečiť sám, ale je na to treba veľmi veľa času. Ak si pamätáš, už som hovoril, že takých volajú théravadínmi. Druhí sa domnievajú, že človek, ktorý prijal adekvátne medicínu, sa môže vyliečiť rýchlo alebo dokonca okamžite. Takých je väčšina medzi prívržencami mahajány. Pritom jedni aj druhí pripúšťajú, že občas je nutný aj lekár, presnejšie povedané, najčastejšie to bez neho nejde. Lekár ukáže na zázračný odvar, aby človek zbytočne nestrácal čas jeho hľadaním. Okrem toho, ved' „zatemnený“ si môže pomýliť jed s liekom. A tretí, ktorých názor má najväčšiu autoritu uprostred ctiteľov Budhu Amitá, tvrdia, že žiadna medicína človeku nepomôže, sám sa nevylieči. Choroba je príliš silná, a preto je potrebný — nech mi prepáči Veľký Budha za také prirovnanie — skúsený naprávač kostí, ktorý v priamom aj prenesenom zmysle vezme vec liečenia do svojich rúk, a človeku zostane len mu dôverovať a veriť jeho zručnostiam. Budha Šákjamuni prišiel na „tento svet“ povedať existujúcim o tom, že Istina existuje, alebo, ak použijem moje prirovnanie, muzika i farba existujú, no aké sú, môže poznať len ten, čo uvidí a začuje.

Súfi. Aj tak sa mi zdá čudným hľadať to, o čom nemožno povedať ani slova. Všetci sa usilujete o Istinu, a nachádzate prázdnotu; stálo vám to úsilie zato?

Budhista. Dovoľ mi, porozprávam ti ešte jedno podobenstvo, rozpovedané samotným Budhom Šákjamunim. Počúvaj: jedného dňa začal horieť dom bohatého človeka. Sám majiteľ ihneď vybehol na ulicu, no vnútri zostali jeho synovia, ktorí boli natoľko zaujatí hrou, že si nevšimli požiar. Nechceli vôbec zanechať svoju činnosť, nehľadiac na výzvy svojho otca, ani na hroziace nebezpečenstvo. Vtedy otec, poznajúc svoje deti a ich vášeň, aby ich dostal z domu, prisľúbil, že im dá tie najlepšie hračky: vozíky zapriahnuté volmi, jeleňmi a kozami. Synovia okamžite vyskočili z domu, zväbení prisľubom. Takže tak, horiaci dom — to je náš „svet“ plný utrpenia, výzva vyjsť z horiaceho domu — to je výzva k spásu, nájdeniu Istiny, ktorú však nevnímajú uši väčšiny ľudí, zaujatých do iluzórnych potešení, doslova ako nerozumné deti. Máš pravdu, treba im niečo prisľúbiť, aby vôbec šli za tebou; no mudrci takí nie sú, ich neoklameš jalovými rečami, pretože oni vedia, že v Istine nestretnú nič také, čo by sa podobalo na náš svet, a preto aj hovoria, že Istina je prázdna.

A toto podobenstvo má ešte pokračovanie. Majiteľ vidiac, že deti sú v bezpečí, veľmi sa zaradoval. Ale deti si žiadali sľúbené darčeky, a vtedy im otec kúpil to, s čím samé ani nerátali — drahocenný voz s najdrahšími bielymi býkmi.

Vidíš, ľudia nachádzajúci spasenie v Istine, dostávajú to, o čom sa im ani nesnívalo a o čom ani netušili — nachádzajú to najcennejšie.

Súfi. No prečo potom nepovieš, že Istina je to najcennejšie, že Istina — to sú „biele býky“, že Istina — to je blaženosť?

Budhista. Vyvaruj sa chápať moje slová príliš doslovne: veď to je len podobenstvo, a to znamená, že si vyžaduje výklad. Biele býky — sú len symbol, symbol toho, čo nemožno vyjadriť slovami, čo nemožno vyjadriť jazykom „sveta“. Nie je to náhoda, veď tento človek sľúbil svojim deťom to, čo nemohli ani len predpokladať.

Súfi. No dobre, a prečo nemôžeš povedať, že Istina je blaženosť?

Budhista. Preto, lebo Istina je všetko, a všetko obsahuje všetky kvality, no ani jedna z nich nie je v Istine (alebo istinnej existencii) prítomná samostatne, lebo Istina je jednotná. A preto ich tam niet.

Súfi. Ako že niet, ak sú prítomné v Istine všetky naraz?

Budhista. Posúď sám. Všetky farby dúhy, ak sa zlejú do jednej, nám dávajú bielu farbu. Možno azda povedať, že všetky sú prítomné v bielej? Veď tam nenájdeš ani červenú, ani zelenú. Vari možno povedať, že biela je, napríklad, žltá? Predstav si, že žiješ v takom svete, kde niet bielej farby. Ako ti môžem vysvetliť, čo je to biela? Veď to nie je ani žltá, ani modrá, ani žiadna iná farba. Sú to všetky farby spolu a súčasne ani jedna z nich. Ako ti mám vysvetliť, čo je to Jednotné, Istina, ak na ňu celý čas hľadáš cez prizmu svojho rozumu, ktorý zo svojej prirodzenosti vždy rozdeľuje? Ako ti môžem rozpovedať, čo je to biela farba, ak ty na ňu celý čas hľadáš skrze prizmu, rozčleňujúcu biele na mnohofarebnosť? Môžem ti povedať len toľko — odhod' prizmu, a všetko pochopíš sám. Budeš potom ešte potrebovať slová, aby si vysvetlil mne, vidiacemu bielu farbu, čo to je? Očividne, nie. A ako môžeš vôbec nevidiacemu vysvetliť bielu? Môžeš len povedať, že to nie je zelená, ani červená, ani žltá,

ani celkovo žiadna iná. Alebo povedať, že sú to všetky farby v jednote... Vidíš, práve tak som ti aj opisoval naše chápanie Istiny. Získal tvoj poslucháč vo výsledku takéhoto objasnenia predstavu o tom, čo je biela farba? Ja o tom pochybujem. V každom prípade však takýto človek sa dozvie, že biela existuje, a bude sa snažiť ju uvidieť. Tak vidíš, že vychádzajúc z tohto príkladu, ani my nemôžeme nazvať Istinu blaženosťou, ani nijakým iným slovom. Lebo žiadna z nám známych kvalít nie je prítomná v Istine samostatne, a dokonca je lepšie povedať, že žiadna z nám známych kvalít tam vôbec nie je, preto Istina je nič, prázdnota. Len tak na ňu môžeme pomyslieť, len tak ju definovať slovom.

Súfi. Zdá sa mi, že tvoja úvaha trpí nadbytočnou jednoduchosťou. Predstav si takú všejednotu, o ktorej by sme povedali, že je absolútnym bohatstvom všetkého, čo len môže existovať. Ona, ako si správne povedal, vylučuje rozčlenenosť, v nej nie je nič vzájomne oddelené, ale nie v tom zmysle, že sa tam nič nenachádza, ale v tom, že je tam každá vec súčasne, ona sama i hociktorá druhá: každá v každej a všetko vo všetkom. Všejednota môže byť rozoznaná vo vnútri seba samej, nie keď je rozdelená. To je, podľa mňa, Istina.

Podľa teba, Istina je absolútne nič, prázdnota, a podľa mňa, je to absolútna plnosť všetkého: všeobsiahlosť všetkého vo všetkom.

Budhista. No všeobsiahlosť sa odlišuje od každej veci, čo je v nej obsiahnutá. Istina je taká všeobsiahlosť, ktorá znamená vše-neprítomnosť.

Súfi. Vidí sa mi, že je tu čosi, čo nám bráni sa navzájom pochopiť, a o čom sme zatiaľ nehovorili. No, možno, je to nutné: veď sme sa spolu dohodli, že začneme od konca, aby sme prišli na začiatok. Teraz sme práve v strede, a v tomto strede, ako vidím, sa naše cesty nezhodujú. Možno je táto nezhoda len zdanlivá, a zmizne, keď prídeme na začiatok; a možno, ani naše začiatky sa nezhodnú, a potom naša terajšia nezhoda sa bude javiť ako neprekonateľná.

Ani teraz nemôžem s tebou celkom súhlasiť. Chápeš, že Istinu nemožno celkom adekvátne opísať slovami, že sa ňou možno len stať, aby ju bolo možné poznať, no nemôžem s tebou súhlasiť, že o nej možno len mlčať.

Budhista. No čo už, skúsím to povedať ináč. Život, to je utrpenie: taká je prvá jedinečná pravda, odhalená Budhom. Nie len to, čo utrpením nazývajú obyčajní ľudia, ale dokonca aj šťastie v tomto svete sa mení na utrpenie. Všetko v tomto svete je iluzórne, premenlivé, a niet v ňom stability. Vyslobodenie od utrpenia — to je nájdenie Istiny, a možno, teraz pochopíš, prečo je Istina prázdnota: niet v nej utrpenia, čo znamená, niet v nej ničoho, lebo utrpenie — to je všetko, čo v tomto svete poznáme.

Súfi. A znova ťa chápem aj nechápem. Áno, ľudská duša v tomto svete trpí, pretože sa nemôže prejaviť. No duša iba trpí, ona sama ale nie je utrpenie, ako tvrdíš, lebo duša je večná a je jej súdené, ako som už vravel, žiť v Istine.

Budhista. Podľa teba, duša, to je nejaká podstata, ktorá nemizne v Istine?

Súfi. Nielen že nemizne, ale zlieva sa s Istinou a pojíma/obsahuje Istinu. Duša človeka je najväčšou záhadou a najtajnejším z tajomstiev: preto aj ľudia nevedia nič o Istine, lebo nepoznajú svoju dušu. Ak by človek mohol nazrieť do svojej duše, našiel by tam riešenie všetkých záhad sveta, dozvedel by sa všetko, čo sa možno dozvedieť, a stal by sa všetkým,

čím sa možno stať. No až v záhrobnom svete padá závoj z očí, a až tam uvidíme svoju dušu pravdivou, t.j. žijúcu v Istine a zliatou s ňou v jedno. Len najmúdrejším z múdrych je dané ju takou vidieť počas života.

Budhista. No čo ty chápeš pod dušou? Podľa teba to vyzerá tak, že ľudská duša je aj samostatná podstata nesplyvajúca s Istinou, a súčasne div že nie samotná Istina?

Súfí. Takmer tak, veď človek je obrazom Istiny. Človek je vybraná bytosť sveta, jeho opora a jeho medza. Kvôli človeku sa Istina objavila vo svete, a podobne ako svet: celá sa v človeku odrazila, alebo, ak chceš, človek ju celú nasal. Istina potrebuje takýto ucelený odraz pre svoju existenciu, a preto som povedal, že Istina potrebuje naše životy: ak si predstavíme nemožné, ak budeme predpokladať, že zmizne posledný živý človek, tak v tom istom okamihu sa zvinie „zvitok nebies i zeme“, zmizne celý svet, ktorý prestane byť svetom a vráti sa do Istiny. A akonáhle zmizne svet, zmizne aj Istina, zmeniac sa na Absolútno — čistý bod, z ktorej niet cesty von.

Budhista. Ty si myslíš, že Absolútno a Istina sa odlišujú?

Súfí. My Boha nazývame Absolútnym v tom prípade, ak vôbec nie je prítomný vo svete, a teda, ak o ňom nemožno povedať nič viac, okrem toho, že je Najvyšší Boh. A Istina — to je Boh, nie len vyvýšený nad svetom, ale aj prítomný a rozliaty v ňom. Ba čo viac, svet — to sú večne sa meniace prejavy Istinného Boha.

No hovoril som o človeku. Ako vidíš, človek — to je skutočne mikrokozmos, malý svet. Je centrom veľkého sveta a jeho opora, šijou medzi bytím a nebytím, a preto oporou Istiny. On do seba nasal Istinu, čo znamená, Istina je v ňom, a najkratšia cesta k nej vedie cez seba samého.

Budhista. S tvojim posledným výrokom plne súhlasím. Áno, najkratšia cesta k Istine vedie cez seba samého. Už som hovoril, že v každom je skrytá „prírodnosť budhu“, totožná Istine. No toto nie je individuálna duša, nie „ja“, odlišné od všetkých ostatných, ale univerzálny substrát, absolútne totožný Istine. Istina a Absolútno je pre nás jedno a to isté. Ako môže Absolútna Istina, ktorá je všejednotou všetkého, trpieť nedostatkom čohokoľvek? Načo je jej človek, načo je jej svet? Človek je proste bytosť, ktorá dosiahla takú úroveň, ktorá mu umožňuje rozbiť ilúziu toho, čomu hovoria „svet“, a tým zároveň zachrániť seba i všetkých ostatných od večnosti utrpenia.

Zdá sa mi, že začínam chápať, čo nás v skutočnosti rozdeľuje. Ty si myslíš, že Istina nemôže existovať bez sveta a mimo svet, že Istina potrebuje človeka, a ja si zase myslím, že Istina a svet sú jedno a to isté. To, čo my nazývame „svetom“, je nesprávne vnímaná Istina, a zároveň je „svet“ absolútne totožný Istine. Oni samostatne neexistujú, medzi nimi niet najmenšieho rozdielu. Nepotrebujú jeden druhého, lebo niet dvoch, ale iba jedno.

Súfí. Potom mi ale povedz, z čoho je ľudské vedomie, ako vravíš ty, „zatemnené“? Prečo vidí svet, a nie Istinu?

Budhista. Správne si povedal, že sú prípady, keď treba pomlčať, veď aký má zmysel hľadať odpoveď na túto otázku?

Súfí. Chceš povedať, že nemáš na to odpoveď?

Budhista. Ja sa len riadim príkladom budhu Šákjamúni, ktorý na podobné otázky odpovedal mlčaním, lebo ľudia, ktorí si želajú nájsť spasenie, vôbec nepotrebujú poznať tieto odpovede.

Súfi. Ako že nepotrebujú? Podľa mňa, touto otázkou začína každý, kto v sebe pocítil túžbu po Istine. Ved' najprv predsa potrebujem pochopiť, kto som a čím je svet, v ktorom žijem. Možno, sám je Istinou, ako vravia niektorí, a inej Istiny niet; alebo, ako vravia iní, Istina je úplne nedostupná, navždy pred nami zatvorená a nikdy jej neporozumieme? Ako sa môžem zrieknuť tejto otázky, keď, ako vidíš, by mala byť vyriešená v prvom rade?

Budhista. Ja vôbec nepopieram dôležitosť týchto otázok. No musíš súhlasiť, že existuje rozdiel medzi otázkou „čo je to svet?“, na ktorú odpoveď dávame, a otázkou „mal svet začiatok a aký?“. A kým odpoveď na prvú otázku je životne dôležitá pre spasenie, aký ošoh máš z druhej? Ak si sa ocitol v dome a ten sa rozohrel, pre teba je dôležité vedieť, že nastal požiar. A vari budeš, zachvátený jedinou túžbou — opustiť ho, zísťovať v tom istom čase, kto ho zapálil? Hľadájúc záchranu pred ohňom, vari budeš v tej chvíli moriť majiteľa výsluchom, kto a kedy ho založil? Predpokladajme, že si sa dozvedel odpovede na tieto otázky. Tak mi povedz, uľahčia ony tvoju cestu k spásu? A ešte sa môže stať, že hľadanie týchto zbytočných vedomostí zaberie príliš veľa času a síl, a ty jednoducho nedokážeš vyskočiť z domu a zostaneš navždy v plameni.

Hovoríš, že možno pochybovať o tom, čo je Istina a aký má vzťah k svetu. No dá sa povedať, že aj tieto otázky nie sú natoľko podstatné pre väčšinu ľudí pevne postavených na cestu spásy. Predstav si, že keď si vyliezal z horiaceho domu, chytilo sa na tebe oblečenie. Nebude ti jedno, akou vodou ho zahasíš: morskou alebo riečnou? A dokonca ak sa jej zdroj nachádza ďalej od domu, vari budeš kvôli tomu bedákať, alebo budeš utekať ako splašený v smere naznačenom tými, čo pri nej už pobudli?

Takže, vidíš, brat môj, zbytočné mudrovanie nemusí priviesť k dobru. Ja si myslím, že predovšetkým treba premýšľať nad cestami spásenia.

Súfi. Teda nájdienia Istiny?

Budhista. Áno.

Súfi. Nuž čo, poďme, porozprávajme sa o tom. Zdá sa mi, že sme už minuli polovicu cesty a priblížili sa k začiatku — a čoraz viac som presvedčený, že sa bavíme o rôznych Istinách. Uvidíme, či sa zídu naše cesty. Ja som už tu i tam o tom trochu hovoril, teraz to dám celé dohromady a pridám nevyhnutné. O ceste k Istine možno v krátkosti povedať nasledovné: je to cesta samotného človeka alebo samotnej Istiny, hľať na to ako chceš, ved' človek je prejavom Istiny, a to znamená, všetko čo sa s ním stane, je určené Istinou. Avšak nie tak určené, že Istina je jedno, a človek druhé. Nie, človek, ak chceš, je hypostázou Istiny, jednou z jeho nespočetných hrán, a preto ho nemôžeš oddeliť od Istiny, ako nemôžeš oddeliť hranu diamantu od samotného diamantu. Až na to, že diamant je stuhnutý a nehybný kameň, a Istina je večne živá a večne sa meniaci všejednotná existencia; jej hrany sú vždy pohyblivé a premenlivé tak, ako je to určené celostným životom Istiny. Všetko, čo sa s človekom deje a čo vykonáva, je životom Istiny. Takže, ak si praješ porozumieť Istine, vynasnaž sa otvoriť jej svoje srdce, aby ju ono pojalo/obsiahlo. No pamätaj, že úspech bude váš spoločný — tvoj aj Istiny, a to znamená, že aj závisí nielen od teba, ale aj od Istiny. A čo si myslíš ty o ceste k Istine?

Budhista. V budhizme existuje množstvo prúdov, a každý z nich si vyberá svoju cestu— ak si pamätáš, už som o tom hovoril. No v mnohom bude pre väčšinu spravodlivým takéto objasnenie. Predstav si čistú, absolútnu všejednotu, zbavenú všetkých nám známych kvalít; niet tam samostatných podstát, ku ktorým by bolo možné pripojiť tieto kvality alebo vlastnosti. Teraz si predstav, že v tejto absolútnej čistote sa objaví bodka — a v tom okamihu sa všejednota rozpadá, lebo sa objavuje niečo, čo je odlišné od všetkého ostatného. Naš rozum a zmysly práve vytvárajú tieto iluzórne bodky a čiary, ktoré delia Jednotné, a vďaka ktorým sa toto Jednotné vníma ako množstvo samostatných podstát nadelených svojimi kvalitami. To je nesprávne, „zatemnené“ vnímanie. No to neznamená, že rozum a zmysly skutočne tvoria „veci“. Nie, také je len ich zdanlivé, iluzórne vnímanie, splodené ich vlastnou „zatemnenou“ štruktúrou. Rozum a zmysly môžeme prirovnať k sieti hodenej do vody. Keď jednotný, homogénny riečny tok cez ňu prechádza, tak akoby sa delil na množstvo samostatných prúdov, no nebolo by hlúpe každý z nich nazývať samostatnou riekou? Práve tak vníma obyčajný človek „istinno-existujúce“ a svoje nesprávne vnímanie nazýva svetom.

A ešte to skúsím vysvetliť takto: predstav si čistú a absolútnu nulu, rozdelenú na dve kontinuu kladných a záporných čísel. Všetky dohromady tvoria nulu, teda nič a zároveň všetko. Toto všetko a nič — je ich pravá všejednota, a ako také tvoria nekonečno, predlžujúce sa do jednej i druhej strany. Práve v tomto zmysle vravíme, že vedomie ľudí je zatemnené: je schopné vidieť len čísla, no nie je schopné vidieť nulu, ktorá je ich všejednotou. V tejto rozdeľujúcej a rozčleňujúcej zatemnenosti spočíva zdroj utrpenia, lebo ako prvá vzniká ilúzia vlastného „ja“, s ktorým človek dáva do súvisu všetko čo vníma. Vznikajú vášne a túžby, čoraz viac zamotávajú človeka do „siete“ zatemnenosti. Teraz vidíš sám, aká je cesta k Istine. Treba sa zbaviť zatemnenosti vedomia, roztrhnúť „siet“, deliacu jednotné Absolútne, a vtedy sa ti ono samo odhalí.

Súfi. Ako to ale dosiahnuť?

Budhista. Existuje množstvo praktík, a každý človek si môže slobodne vybrať svoju cestu, a zárukou jeho úspechu je prvopočiatková totožnosť Istine, ktorú, ako som už vravel, často nazývajú „prirodzenosťou budhu“. Ako poznávací schopnosť sa nazýva „pradžňá“. Je to osobitá intuitívna múdrosť, umožňujúca vnímať Istinu v jej všejednote, lebo je jej absolútne totožná. Tu celkovo nemožno hovoriť o vnímaní, lebo ono predpokladá prítomnosť vnímaného i vnímajúceho. Tu niet rozdelenia na subjekt a objekt, každý z nich je súčasne jedným aj druhým, pretože v tomto prípade Istina vníma Istinu. Tu, ako vidíš, miznú všetky rozdiely, a preto sa často hovorí nie o vnímaní, ale o splývaní. U bežného človeka je pradžňá „skrytá“ zatemnenosťou, nefunguje, ako u hluchého uši, ako u slepého oči. Prebud' ju, vráť slepému zrak, hluchému sluch, a uzrieš Istinu a staneš sa ňou.

Súfi. Nuž čo, dospeli sme k začiatku. Myslím, že budeš so mnou súhlasiť, že naše začiatky sa rozišli, a to znamená, že sme sa rozišli aj vo všetkom ostatnom, i keď mnohým sa zdá, že naše učenia sa zhodujú. Takže, také sú naše začiatky, ako ich chápem ja; vypočuj si ma, a ak sa v niečom zmýlim, tak ma oprav.

Ty si myslíš, že svet je Istina, len nesprávne videná a skreslená našim zatemneným vedomým. Ty si myslíš, že v Istine niet ničoho okrem tohto sveta, no nami vnímaný svet nie je Istina. Avšak svet a Istina sú totožné, pretože svet je nesprávne vnímaná Istina, a mnohorakosť i rozdelenosť, ktoré v našich predstavách tvoria podstatu toho, čo my nazývame „svetom“, sú len ilúzia, splodená zatemneným vedomým a zmyslami. A preto ty staviaš takúto úlohu: prestať vidieť svet a dospieť k Istine.

Môj začiatok je nekonečne vzdialený od tvojho, hoci rozdiel je len v jednom slove: nie „svet je totožný Istine“, ale „svet je spolu s Istinou“. Ja si myslím, že existuje aj Istina, aj svet, len väčšina ľudí sa mýli, keď si myslí, že svet nie je Istina. Nie, on je Istina, len nie celá Istina. Svet, to je len jedno z nespočetných výšplechnutí Istiny, čiastočný a ohraničený prejav Istiny. Preto Istina nie je čistá prázdnota všejednoty, ale jej absolútna plnosť.

Pritom nebol by svet a nebolo by Istiny ako Istiny, ak by nebolo človeka — všimni si, nie jeho vedomia, ako vravíš ty, ale človeka ako takého, s jeho telom i dušou. Človek je fókus Istiny, rozpoznávajúci jej jednotu. Preto ja môžem hovoriť o roz-poznaní všejednoty, že pre mňa je svet a človek — spolu s Istinou: v nich sa Istina rozpoznáva, zostávajúc v sebe samej všejednotnou. A preto mojou úlohou je (keďže svet je hranou Istiny) — uvidieť nielen svet, ale aj Istinu.

Takže tak, podľa mňa, stojí vec. A nie je na tom nič prekvapivé, že sa naše cesty rozošli, veď sa rozošli naše začiatky. A pretože sú neviditeľne prítomné v každej našej úvahe, a v nich je naša posledná opora, tak sa mi teraz zdá celkom prirodzené, že sme nad tými istými otázkami uvažovali rozdielne.

Budhista. Máš pravdu, naše začiatky sa rozišli. Teraz vidím, že sa nikdy nezhodneme. A predsa len náš rozhovor bol užitočný, veď vedieť o tom — znamená už vedieť veľmi veľa, či nie?

Súfi. Pravdaže, veď keď sa stretneme nabudúce, už sa nebudeme predierať k zhode len hmatom, ale naopak, vychádzajúc z rozdielnych začiatkov, budeme môcť skúmať mnohé otázky, ktoré, myslím si, trápia mňa aj teba.

Budhista. Výborne, nič lepšie si nemožno želať. Stretneme sa tu znova a budeme pokračovať, presnejšie povedané, začneme náš rozhovor od začiatku.

[zdroj](#)